

GERT SØRENSEN: Berlusconi og den moderne fyrste. Om demokratiets tilstand i et land i Europa. København 2008, Museum Tusulanums Forlag. 310 sider. 198 kr.

Uden for Italien kendes ministerpræsident Silvio Berlusconi nok mest for sin aparte optræden ved officielle lejligheder. Under åbningsdebatten i Europa-parlamentet i 2003 sammenlignede han den tyske europaparlamentariker Martin Schulz med en barakleder i de nazistiske udryddelseslejre. Ordvekslingen med Schulz er karakteristisk for Berlusconis måde at bekæmpe nærgående politiske modstandere på. Han betegner dagligt det italienske oppositionsparti, Det Demokratiske Parti, som kommunister, der vil berøve italienerne deres frihed.

I Italien viste den mest sete statslige tv-avis (*TG1* på kanalen RAI-Uno) ikke Berlusconis skænderi med Schulz. Situationen blev alene beskrevet, mens billederne af en talende Berlusconi løb over skærmen. Uden for Italien blev ordvekslingen frit gengivet i alverdens medier, og Berlusconi måtte efterfølgende undskylde over for den tyske kansler, Gerhard Schröder. I Italien fik episoden derimod ingen konsekvenser. Duellen med Schulz viser mediernes potentielle betydning for udfald af politiske konfrontationer og i sidste ende også for vælgernes adfærd.

Lektor i italiensk ved Københavns Universitet, dr.phil. Gert Sørensen, anvender i en ny bog om Berlusconi dette og andre eksempler til at beskrive demokratiets tilstand i Italien. Hvad sker der, når de medier, der skal sikre borgerne de nødvendige forudsætninger for frit at kunne danne deres egen mening, enten af politiske eller opportunistiske årsager ikke længere garanterer denne public service-funktion? Hvad sker der, når den politiske og mediemæssige magt koncentrerer sig i hænderne hos en og samme person, der har været under anklage for korrupsion og mistanke for mafiøse forbindelser? Og hvad er årsagerne til, at Italien i dag befinder sig i en situation, hvor demokratiets tilstand må vække bekymring?

Bogen analyserer udviklingen i det italienske samfund, som har muliggjort fænomenet Berlusconi eller *den moderne fyrste*, som Sørensen betegner ham. Machiavellis fyrstefigur bliver i Sørensens bog en metafor for de udfordringer for demokratiet, som Berlusconi repræsenterer. Der er dermed ikke tale om traditionel historieskrivning, men snarere om en politologisk og filosofisk analyse. En kulturanalyse om man vil.

Dele af bogen er blevet til i samarbejde med den italienske journalist Giulio Castelli, ligesom flere af bogens kilder er journalistiske. Det rejser et kildekritisk spørgsmål. Mange avisskriverier og bøger om

Berlusconi er veldokumenterede, men kritisk journalistik er også affødt af politisk uenighed. Det gælder ikke mindst den meriterede italienske journalist Marco Travaglio, som er en af Sørensens centrale kilder. Et andet problem er, at materialet fra retssagerne mod Berlusconi er så omfattende og kompliceret, at forskeren reelt kun har mulighed for at sætte sig ind i en brøkdel af det. Retsmaterialet kendes ofte kun fra pressens kortfattede og måske ikke altid lige nuancerede gengivelser. En del af det oprindelige materiale er endda forsvundet i de nærmest labyrintiske strafferetsprocesser. Dertil kommer, at der er forskel på juristers og journalisters bevisførelse. Sørensens tilgang og anvendelse af kilder rummer mulige faldgruber, men det er samtidig svært at se et dueligt alternativ. Sørensens analyse fungerer, og konklusionen overbeviser.

I bogens første del (s. 21-110) beskrives den historiske, politiske og kulturelle udvikling i Italien. Det er en skildring af de strukturelle årsager til, at Berlusconi har kunnet gribe magten. Sørensen analyserer fermt det italienske politiske systems indretning, kommunisternes og kristendemokraternes storhed og fald, arven fra fascismen og korrupsionsskandalerne. Forfatteren udviser stor fortrolighed med den meget omfangsrige sekundærlitteratur og udnytter denne sikkert.

I bogens måske bedste afsnit beskrives massekulturens historie i Italien. Udgangspunktet er originalt, nemlig digteren og filmkunstneren Pier Paolo Pasolinis iagttagelser fra 1970'erne om en 'antropologisk revolution'. Forbrugerskulturen er den nye ideologi, og magt handler ikke længere om at kunne styre individerne udefra. Som Pasolini skriver i 1974: »Længslen efter at forbruge er en længsel efter at adlyde en ordre, som ikke er givet« (s. 53). Massemedierne – herunder det reklamefinansierede tv – skabte langsomt forudsætningerne for, at Berlusconi kunne gribe magten. Berlusconi så før nogen anden, at tiden var løbet fra de klassiske politiske ideologier. Italienerne kunne med held reduceres til forbrugere, også i politisk sammenhæng.

Anden del af bogen (s. 111-196) handler om Berlusconis karriere og politiske opstigning. Det er en elementært spændende historie om en driftig forretningsmand, som først kaster sig over byggesektoren og siden hen tv-mediet, hvor han får monopol på det private reklamefinansierede tv. Hans karriere bygger på loyalitetsbånd, opad til 1980'ernes førende politikere og nedad til studiekammerater, der tildeles indflydelsesrige poster i det voksende økonomiske imperium (s. 127-135). Det er bl.a. disse loyalitetsbånd, som kritiske undersøgelsesdommere bygger deres antagelser på: Berlusconis sicilianske staldmester, Vittorio

Mangano, var ansat af Berlusconis tro væbner, Marcello Dell'Utri, og fungerede ifølge dommer Paolo Borsellino som et brohoved for den sicilianske mafia, der ønskede at hvidvaske penge i Milano. Borsellino blev siden hen myrdet. Med dommen på ni års fængsel til Dell'Utri i 2004 ved første retsinstans blev det ifølge en udbredt tolkning godtgjort, at der var udført mafiarelaterede aktiviteter i *Fininvest's* interesse (s. 125). Fininvest er det selskab, der rummer Berlusconis medieimperium.

Berlusconi har både som politiker og ejer af en række private tv-kanaler benyttet enhver lejlighed til at udfordre det italienske retssystem, der i hans verdensbillede består af »røde togaer«. En af de mange retssager, som Berlusconi har været involveret i, er den bekendte SME-sag om bestikkelse af dommere. Her forhindrede den såkaldte Schifani-lov om politisk immunitet, der blev vedtaget af Berlusconis egen regering, anklagemyndigheden i at føre en samlet retssag mod Berlusconi, Cesare Previti og Attilio Pacifico (se s. 275). Mange af retssagerne mod Berlusconi er afsluttet ved, at sagerne er frafaldet på grund af forældelse. Berlusconis mediemaskine udlægger derimod det retlige forløb som et udslag af politisk forfølgelse og forklarer de mange frafald med, at der ingen beviser er.

Sørensen argumenterer overbevisende for, at Berlusconis magt bygger på tre kilder: De økonomiske ressourcer, der er akkumuleret i virksomheden Fininvest, de ressourcer, der knytter sig til selve kontrollen med medierne og deres forestillingsverden (herunder manipulation og censur) samt de politiske ressourcer, der udgår fra kontrollen med statsapparatet (s. 177).

I modsætning til mange af de kritiske bøger, der er udkommet i og uden for Italien, undervurderer Sørensen ikke Berlusconi. Forfatteren falder på intet tidspunkt for fristelsen til at slå på Berlusconis ofte vulgære fremtoning og optræden, der ellers kan vække mindelser om en komisk operettefigur. Berlusconis ubestridelige forretningstalant, intuition, intelligens og unikke evne til altid at gribe det rette øjeblik eller øjne et politisk tomrum, endda før det opstår, er beskrevet med indsigt og forståelse. Det betyder samtidig, at læseren langt bedre begriber fænomenet Berlusconi: Han er en postmoderne højrepolitiker, der tømmer de politiske ideologier for deres oprindelige mening og giver dem et nyt indhold. Berlusconis centrumhøjre-alliance er bygget op omkring et frihedsbegreb, *libertà*, som kan rumme ellers helt uforenelige politiske projekter på den italienske højrefløj. Berlusconi er forud for sin tid.

Tredje del (s. 197-266) beskæftiger sig med demokratispørgsmålet. Det er en slet skjult dagsorden hos Berlusconi, at han ønsker at bryde med det eksisterende politiske system og foretage ændringer i forfatningen, der netop blev til for at beskytte landet mod en gentagelse af den katastrofe, som Mussolinis diktatur havde medført. I sammenligning med andre europæiske lande har Italien derfor et relativt svagt statsministerembede og præsidentembede. Det er opfattelsen blandt politiske iagttagere, at Berlusconi, hans fremskredne alder taget i betragtning, ønsker at sætte sig på et styrket præsidentembede.

Det er med bogen lykkedes Sørensen at forklare, hvorfor de forsvarsmekanismer, som er indbygget i den demokratiske forfatning og samfundsmodel, ikke fungerer tilstrækkelig godt i Italien. Det er i sig selv en bedrift. Bogen rummer tilmed en advarsel om, hvad der også kan ske i andre europæiske lande, såfremt man ikke vogter over magtens tredeling og af hensyn til særinteresser tilsidesætter eksisterende lovgivning eller ligefrem lovgiver for at tilgodese sådanne. Hermed får bogen en gyldighed og en interesse, der rækker ud over den specifikke italienske kontekst.

Morten Heiberg